

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Orthodoxes Forum – Zeitschrift des Instituts für Orthodoxe Theologie der Universität München: *Ost-und Westerweiterung in Theologie. 20 Jahre Orthodoxe Theologie in München*, 19 (20 ἔτη Ὁρθόδοξη Θεολογία στὸ Μόναχο). Jahrgang, 2005, Hefte 1-2, Erzabtei St. Ottilien, EOS Verlag, σχ. 24x17 ἔκ., σσ. 382.

Διὰ τὸν ὡς ἄνω τόμον ὀφείλονται εὐχαριστίες καὶ συγχαρητήρια εἰς τὸν ἐκδότην Prof. Dr. Phil., Dr. Teol., Dr. h. c., Dr. h. c. Θεόδωρον Νικολάου, ὁ ὁποῖος ἐπὶ 20ετίαν διηύθυνε τὸ Ἰνστιτούτον Ὁρθοδόξου Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου καὶ τώρα εἶναι δραστήριον μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Τεχνῶν. Ὅπως ἐπισημάναμε καὶ σὲ βιβλιοκρισία τοῦ προηγουμένου τεύχους τῆς «Θεολογίας» ὁ κ. Νικολάου ἔχει προσφέρει μεγάλες ὑπηρεσίες στὴν ἑλληνορθόδοξη Ἱερὰν Μητρόπολιν Γερμανίας καὶ ἔχει συντελέσει ποικιλοτρόπως (διὰ τῶν πανεπιστημιακῶν παραδόσεων, διαλέξεων, συνεδρίων, ἡμερίδων καὶ δημοσιευμάτων) στὴν προβολὴν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην.

Ὁ –περὶ οὗ ὁ λόγος– τόμος εἶναι ἰδιαίτερα διηρυμένη ἔκδοσις δύο τευχῶν τοῦ ἐπὶ δύο δεκαετίες ἐκδιδομένου λαμπροῦ περιοδικοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου «*Orthodoxes Forum*», τοῦ ὁποίου ἡ σύνταξις τὸν τελευταῖον καιρὸν διευθυνόταν ἀπὸ τὸν κ. Νικολάου, ἀπὸ τὸν Prof. Dr. Κωνσταντῖνον Νικολακόπουλον, ὁ ὁποῖος τώρα ἔχει διαδεχθῆ τὸν Ὁμότιμον πλέον Καθηγητὴν κ. Νικολάου στὴν Διεύθυνσιν τοῦ Ἰνστιτούτου, καὶ ἀπὸ τὸν Dr. Dr. Ἀνάργυρον Ἀναπλιώτην. Ἐπὶ πλέον ὁ τόμος αὐτὸς θεωρεῖται ὡς ὁ 9ος τόμος τῶν «*Münchener Universitätschriften, Reihe: Veröffentlichungen des Instituts für Orthodoxe Theologie (VIOTH)*».

Ὁ τόμος μετὰ τὸ εἰσαγωγικὸν σημείωμα τοῦ κ. Νικολάου περιέχει συγχαρητήριον Μήνυμα τοῦ Παναγιωτάτου Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου

κ. Βαρθολομαίου, ὁ ὁποῖος ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν κ. Νικολάου, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τονίζει: «Ἀληθῶς θεϊαν εὐλογία ἀποτελεῖ διὰ τὴν καθ' ἡμᾶς Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἢ ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν ὑπαρξίς καὶ λειτουργία ἐν Γερμανίᾳ τοῦ ὑπὸ τὴν πεπνυμένην διεύθυνσιν ὑμῶν Ἰνστιτούτου Ὁρθοδόξου Θεολογίας, τοσούτους εὐκλεεῖς καρπούς ἤδη ἀποδώσαντος».

Ἡ πρώτη μελέτη, ἢ ὁποία ἐγράφη ὑπὸ τοῦ προβάλλοντος εἰς Γερμανίαν καὶ Δυτικὴν Εὐρώπην τὸ μεγαλεῖον τῆς Ὁρθοδοξίας Ἑλληνορθόδοξου Σεβ. Μητροπολίτου Γερμανίας κ. Αὐγουστίνου (Λαμπαρδάκη), φέρει τὸν τίτλον: «*Geistliche Anstöße zum Aufbau und zur Einheit Europas aus der Sicht der Orthodoxen Kirche* (Πνευματικὲς ὠθήσεις γιὰ τὴν οἰκοδόμησιν καὶ τὴν ἐνότητα τῆς Εὐρώπης ἐξ ὀρθοδόξου ἐπόψεως)» (σσ. 11-17).

Στὴν συνέχειαν ὁ ἀνήκων στὸ Institut für Byzantinistik τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κολωνίας Dr. phil., Dr. h. c. Καθηγητῆς Peter Schreiner παρουσιάζει τὴν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «*Feindliche Schwestern? Grundlinien der politischen und kulturellen Auseinanderentwicklung von Rom und Byzanz zwischen 330 und 1500* – (Ἐχθρικὲς ἀδελφές; Βασικὲς γραμμὲς τῆς χωριστῆς ἀναπτύξεως τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου μεταξὺ τοῦ 330 καὶ τοῦ 1500)» (σσ. 17-24).

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ κ. Θεοδώρου Νικολάου μὲ τίτλον «*Kernpunkte der kirchlich-theologischen Auseinandersetzung zwischen Rom und Konstantinopel* (Κεντρικὰ σημεῖα τῆς ἐκκλησιαστικοθεολογικῆς ἀντιπαραθέσεως μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως)» (σσ. 25-32).

«*Rom, Byzanz und das Europa von morgen* (Ρώμη – Βυζάντιον καὶ ἡ Εὐρώπη τοῦ αὔριου)» τοῦ Prof. Dr. phil Rudolf Schieffer, Προέδρου τῶν Monumenta Germaniae Historica Historicum der LMU München (σσ. 33-38). Ἔπονται οἱ ἐξῆς μελέτες:

«*Die Bedeutung der griechischen Kirchenväter für Theologie und Kirche heute* (Ἡ σημασία τῶν Ἑλλήνων Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων γιὰ τὴν σημερινὴν Θεολογίαν καὶ Ἐκκλησίαν)» τοῦ Prof. Dr. theol. Wolfgang Bienert (στὸ Τμῆμα Εὐαγγελικῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Marburg) (σσ. 39-50).

«*Pseudomorphose oder Komplementarität? Entwicklung und heutige Bewertung gegenseitiger Einflüsse der Theologie in Ost und West* (Ψευδοδιαμόρφωσις ἢ συμπληρωματικότης; Ἀνάπτυξις καὶ σημερινὴ ἀξιο-

λόγησις ἀμοιβαίων ἐπιδράσεων τῆς Θεολογίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως)» τοῦ Dr. Johannes Oeldemann, Διευθυντοῦ τοῦ Johann-Adam-Möhler-Institut für Ökumenik (Paderborn) (σσ. 51-60).

«*Katholizität* – *Vermächtnis der Orthodoxie in die Kirchen des Westens* (“Καθολικότης” – Πνευματικὴ κληρονομιά τῆς Ὁρθοδοξίας στὶς Ἐκκλησίες τῆς Δύσεως)» τοῦ Prof. Dr. Lothar Lies (στό Ἴνστιτουτοῦ Ἱστορικῆς Θεολογίας (τοῦ Leopold-Franzens Πανεπιστημίου στὸ Innsbruck) (σσ. 61-86).

«*Die Orthodoxie zwischen der kommunistischen Unterdrückung und den Perspektiven eines vereinigten Europa. Erfahrungen und Erwartungen* (Ἡ Ὁρθοδοξία μεταξὺ τῆς κομμουνιστικῆς καταπίεσεως καὶ τῶν προοπτικῶν μιᾶς ἐνωμένης Εὐρώπης. Ἐμπειρίες καὶ προσδοκίες)» τοῦ Dr. theol. habil. Hilarions Alfeyev, ῥώσου Ὁρθοδόξου Ἐπισκόπου Βιέννης καὶ Αὐστρίας (σσ. 87-94).

«*Les expressions christologiques de Romanos le Mélode par rapport à la perspective antihérétique* (Οἱ χριστολογικὲς ἐκφράσεις τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ μὲ ἀναφορὰν στὴν ἀντιαιρετικὴν προοπτικὴν)» τοῦ Ἰωάννου Κουρεμπελέ, Δρος Δογματικῆς Θεολογίας στὸ Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης (σσ. 95-108).

«*Die griechisch-orthodoxe Theologie und Kirche im Spiegel des deutschen Philhellenismus. Geschichte und Gegenwart* (Ἡ ἑλληνορθόδοξη Θεολογία στὸ ἀτόπτρον τοῦ γερμανικοῦ φιλελληνισμοῦ. Ἱστορία καὶ παρόν)» τοῦ Καθηγητοῦ Εὐαγγέλου Κωνσταντίνου, Προέδρου τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κέντρου γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴν, οἰκουμενικὴν καὶ πολιτιστικὴν συνεργασίαν, τακτικοῦ Μέλους τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Τεχνῶν (σσ. 109-124).

«*Das Orthodoxe Christentum im Westeuropa der Gegenwart* (Ὁ Δυτικὸς Χριστιανισμὸς στὴν Δυτικὴν Εὐρώπην τοῦ παρόντος)» τοῦ Βασιλείου Μακρίδη (σσ. 125-132).

«*Identität und Konfession in Rumänien in dem Globalisierungskontext. Ein orthodoxer Standpunkt* (Ταυτότης καὶ Ὁμολογία στὴν Ρουμανίαν μέσα στὸ πλαίσιον τῆς παγκοσμιοποιήσεως)» τοῦ Dr theol. Ioan-Vasile Leb, Καθηγητοῦ τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας στὸ Πανεπιστήμιον Babes-Bolyai, Cluj-Napoka Ρουμανίας (σσ. 133-142).

«*Die griechische Ikonenmalerei heute* (Ἡ σημερινὴ ἑλληνικὴ ζωγραφικὴ τῶν ἱ. εἰκόνων)» τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἀθανασίου Παπῆ. (σσ. 143-152).

Theologische Konstanten in der patristischen Tradition und die Einheit der Kirche (Θεολογικές σταθερές στην πατερική παράδοση και ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας)» τοῦ Καθηγητοῦ Dr. phil., Dr. theol., Dr. h. c., Dr. h. c. Θεοδώρου Νικολάου, Διευθυντοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου Ὁρθόδοξου Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου (σσ. 153-168).

«*Spirituelle Impulse der Orthodoxen Theologie und Kirche für Europa heute* (Πνευματικὲς ὠθήσεις τῆς Ὁρθόδοξου Θεολογίας καὶ Ἐκκλησίας γιὰ τὴν σημερινὴν Εὐρώπην)» τοῦ Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Κοινωνιολογίας καὶ Ἠθικῆς στὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (σσ. 169-174).

«*Welche kirchlich-theologische Einheit strebt die Orthodoxe Kirche an? Grundkonzept und Perspektiven im neuen Europa* (Ποίαν ἐκκλησιαστικο-θεολογικὴν ἐνότητα ἐπιδιώκει ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία; Θεμελιώδης σχεδιασμός καὶ προοπτικὲς στὴν νέαν Εὐρώπην)» τοῦ Dr. theol., Dr. theol. Γρηγορίου Λαρεντζάκη, Καθηγητοῦ στὸ Ἰνστιτούτον γιὰ τὴν Οἰκουμενικὴν Θεολογίαν, Ἀνατολικο-εκκλησιαστικὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ Πατρολογία Πανεπιστημίου Graz (Ἀυστρία) (σσ. 175-192).

«*Konzepte und Prognosen für die Kircheneinheit: Welche kirchlich-theologische Einheit streben die Kirchen an? Eine evangelisch-lutherische Position* (Σχεδιασμοὶ καὶ προγνώσεις γιὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἐνότητα: Ποίαν ἐκκλησιαστικο-θεολογικὴν ἐνότητα ἐπιδιώκουν οἱ Ἐκκλησίες; Μία εὐαγγελικὴ-λουθηρανικὴ θέσις)» τοῦ Dr. theol. Gunther Wenz, Καθηγητοῦ τῆς Συστηματικῆς Θεολογίας στὴν Εὐαγγελικὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου (σσ. 193-204).

«*Konzepte und Prognosen für die Kircheneinheit: Welche kirchlich-theologische Einheit streben die Kirchen an? Eine römisch-katholische Position* (Σχεδιασμοὶ καὶ προγνώσεις γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐνότητα: Ποίαν ἐκκλησιαστικο-θεολογικὴν ἐνότητα ἐπιδιώκουν οἱ Ἐκκλησίες; Μία ρωμαιοκαθολικὴ θέσις)» τοῦ Dr. theol. Peter Neuner, Καθηγητοῦ τῆς Συστηματικῆς Θεολογίας στὴν (Ρωμαιο)Καθολικὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου (σσ. 205-216).

«*Welche kirchliche und theologische Einheit streben die Kirchen an? Eine römisch-katholische Position* (Ποίαν ἐκκλησιαστικὴν καὶ θεολογικὴν ἐνότητα ἐπιδιώκουν οἱ Ἐκκλησίες; Μία ρωμαιο-καθολικὴ θέσις)» τοῦ Dr. Dr. Dr. habil. καὶ ἐμψυχωτοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ Ἰνστιτούτου der Benediktinerabtei, Kloster Ettal (Γερμανίας) Ferdinand Gahbauer (σσ. 217-228).

«*Dialog der Liebe*» – *Überlegungen eines römisch-katholischen Christen zur Frage der Kircheneinheit mit der Orthodoxie* («Διάλογος ἀγάπης» – Σκέψεις ἑνὸς ρωμαιοκαθολικοῦ Χριστιανοῦ γιὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος μετὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν)» τοῦ Dr. phil. Franz Tinnenfeld, Καθηγητοῦ στὸ Ἰνστιτοῦτον Βυζαντινῶν σπουδῶν καὶ Νεοελληνικῆς φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου (σσ. 229-232).

«*Orthodoxe Theologie an den deutschen Universitäten* (Ὁρθόδοξη Θεολογία στὰ γερμανικὰ Πανεπιστήμια)» τοῦ Dr. Jur., Dr. med. Ἀναργύρου Ἀναπλιώτη, ἐπιστημονικοῦ Βοηθοῦ στὸ Ἰνστιτοῦτον Ὁρθοδόξου Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου (σσ. 233-242).

«*Orthodoxe Theologie an der Universität München. Die Zeit des Aufbau* (1984-2003) (Ὁρθόδοξος Θεολογία στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου. Ἡ χρονικὴ περίοδος τῆς ἀνοικοδομήσεως) (1984-2003)» τοῦ καὶ ἀνωτέρω μνημονευθέντος Καθηγητοῦ Θεοδώρου Νικολάου (σσ. 243-272).

«*Orthodoxe Theologie an der Universität München (2003-2005) Die Zeit des Kampfes um die Erhaltung*. (Ὁρθόδοξη Θεολογία στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου, 2003-2005. Ἡ χρονικὴ περίοδος τοῦ ἀγῶνος γιὰ τὴν διατήρησιν)» τοῦ Dr. theol. Κωνσταντίνου Νικολακοπούλου, Καθηγητοῦ τῆς Βιβλικῆς Θεολογίας καὶ τῶρα Διευθυντοῦ στὸ Ἰνστιτοῦτον Ὁρθοδόξου Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου (σσ. 273-304).

«*Evaluierung der "Ausbildungseinrichtung" für Orthodoxe Theologie an der Uneversität München vom Januar 2002* (Ἀξιολόγησις τῆς ἐκπαιδευτικῆς διοργανώσεως τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 2002)» τῶν Hermann Goltz (Dr. theol., Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Halle-Wittenberg Γερμανίας), Γρηγορίου Λαρεντζάκη (Graz) καὶ Γεωργίου Μαρτζέλου (Καθηγητοῦ τῆς Δογματικῆς Θεολογίας στὸ Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης (σσ. 305-314).

Στὴν συνέχειαν δημοσιεύονται μερικὲς *Βιβλιοκρισίαι* (σσ. 315-330), *Ὁρθόδοξα Χρονικά* (σσ. 331-370), *Πίναξ δημοσιευμάτων*, πού ἐστάλησαν στὸ Ὁρθόδοξον Ἰνστιτοῦτον τοῦ Μονάχου (σσ. 371-374), *Πίναξ τῶν συγγραφέων τοῦ τόμου* (σσ. 375-376) καὶ *Συντομογραφίες* (σ. 377).

Ἡ ἀνωτέρω ἐκτενὴς παρουσιάσις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τόμου δείχνει ὅτι ὁ τόμος αὐτὸς εἶναι ἓν ἐκ τῶν σπουδαιότερων καὶ προσφάτων δημοσιευμάτων, πού ἀναφέρονται στὶς σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας καὶ Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Ρωμαιοκαθολικισμόν. Οἱ μελέτες τοῦ Τόμου,

πὸν ἀναφέρονται ἀφ' ἑνὸς στὶς ἱστορικές σχέσεις μεταξύ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου στὶς οἰκουμενικές προοπτικές, καὶ τρίτον ἰδιαιτέρως στὴν κατὰ πάντα ἀξιέπαινη παρουσίαν τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας μέσα στὸ Ludwig-Maximilians-Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου διὰ τῆς διοργανώσεως τοῦ Ἰνστιτούτου Ὁρθοδόξου Θεολογίας, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ συνεχίσῃ νὰ λειτουργῇ καὶ ἀκτινοβολῇ. Ὡς ἐπισημαίνει ὁ Σεπτὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος εἰς τὸ χαιρετιστήριον μῆνυμά του διὰ τοῦ Τόμου αὐτοῦ «*παρουσιάζεται εὐρύτερον ὁ ἀνεξάντλητος πλοῦτος τῆς καθ' ἡμᾶς πατρώας Θεολογίας*» καὶ ἀποτελεῖ «*σταθμὸν εἰς τὰ θεολογικὰ γράμματα ἐκεῖσε*» (σ. 10). Ἐπίσης ὁ Παναγιώτατος ἐκφράζει προσωπικῶς τὴν λύπην Του διὰ τὴν ἀποχώρησιν ἐκ τῆς διευθύσεως τοῦ ὡς ἄνω Ἰνστιτούτου Ὁρθοδόξου Θεολογίας τοῦ διακεκριμένου Καθηγητοῦ κ. Θεοδώρου Νικολάου, «*στύλου καὶ ἐδραϊώματος φανέντος τοῦ φυτωρίου τούτου τῆς Θεολογίας ἐν Μονάχῳ*» (σ. 9). Εὐχόμεθα ἀφ' ἑνὸς νὰ χαρίζῃ ὁ Θεὸς χρόνια πολλὰ καὶ ὑγιάν στον κ. Νικολάου πρὸς συνέχισιν τῆς ἀκτινοβόλου παρουσίας του στὸ πνευματικὸν περιβάλλον τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἀναδείξῃ τὸν διάδοχόν του κ. Κωνσταντῖνον Νικολακόπουλον, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε κάποτε ἐκλεκτὸς φοιτητὴς μου, ἄξιον συνεχιστὴν τῆς προβολῆς τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογίας στὴν Δύσιν. Ἡ ἕως τώρα ἐκλεκτὴ καὶ ἐλπιδοφόρος δραστηριότης του στὸ Μόναχον δημιουργεῖ αἰσιόδοξες προσδοκίες. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ λοιπὸν –ὀλιγομελὲς ἕως τώρα– διδακτικὸν προσωπικὸν τοῦ ἰδίου Ἰνστιτούτου καὶ τῆς «*Ausbildungseinrichtung*» αὐτοῦ.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Βασιλείου Δ. Χαρώνη, *Ἀγωγή ἀγάπης καὶ ἐλευθερίας (Δοκίμιον Παιδαγωγικῆς ἐλευθερίας)*, Ἀθήνα 2006, σχ. 24x17 ἐκ., σσ. 1-258.

Ὁ τ. Ἐπόπτης (Γενικὸς Διευθυντής) Μέσης Ἐκπαιδεύσεως κ. Βασιλείου Δ. Χαρώνης εἶναι γνωστὸς στοὺς ἀναγνώστες τῆς «Θεολογίας» ἀπὸ παλαιότερη βιβλιοκρισία μας, πὸν ἀναφερόταν στὸ βραβευθὲν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν τετράτομον ἔργον του «*Παιδαγωγικὴ Ἀνθρωπολογία Ἀγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου*». Ὁ ἴδιος μὲ τὴν ἰδίαν μεθοδολογίαν παρουσίασε καὶ τὸ ἐξαιρετικὸν τρίτομον ἔργον «*Παιδαγωγικὴ Ἀνθρωπολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου*», στὸ ὁποῖον ἀπὸ τὴν Ἐταιρείαν Χριστιαν-

νικῶν Γραμμάτων ἀπενεμήθη τὸ *Βραβεῖον Γραμμάτων καὶ Παιδείας*. Ὁ κ. Χαρώνης εἶναι ἐπίσης γνωστός γιὰ δεκάδες βιβλίων, πραγματειῶν, ἄρθρων καὶ βιβλιοπαρουσιάσεων, πού ἐγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ.

Πρὸ ὀλίγων μηνῶν ὁ ἴδιος συγγραφεὺς δημοσίευσε τὸ ἔργον του «*Ἀγωγή ἀγάπης καὶ ἐλευθερίας*, στὸ ὁποῖον ἀφ' ἑνὸς παρουσιάζει τὴν ψυχολογίαν καὶ νοοτροπίαν τῶν ἐφήβων· ἀφ' ἑτέρου προβάλλει τὴν νεανικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ ὅρια αὐτῆς στὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς, ἡ ὁποία ἔχει συμβουλευτικὸν καὶ ὄχι ἐξουσιαστικὸν χαρακτήρα καὶ ἐκδηλώνεται ὄχι ὡς «*ἄκρατος φιλελευθερισμὸς καὶ ἀσυδοσία*», οὔτε ὡς «*αὐταρχικότητα καὶ καταπιεστικὴ τακτικὴ*»· τρίτον ἐκθέτει τὶς ἀπόψεις τοῦ ἄββᾶ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου γιὰ τὶς διαπροσωπικὲς σχέσεις· τέταρτον ἐξετάζει τὴν δεοντολογίαν τοῦ διαλόγου μὲ τοὺς ἐφήβους καὶ τῶν σχέσεων γονέων ἢ διδασκάλων μὲ τὰ παιδιά· πέμπτον θίγει τὸ ζήτημα τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν γενετησίων παρεκτροπῶν· ἕκτον ἐξαίρει τὴν σημασίαν τῆς ἀγωγῆς τῆς σιωπῆς καὶ τῆς ὑπομονῆς· ἕβδομον ἀναφέρεται στὶς παιδαγωγικὰς ποινές· ὄγδοον ὁμιλεῖ γιὰ τὴν ἀγάπην ὡς τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς Παιδαγωγικῆς· ἔνατον παραθέτει οὐσιώδη στοιχεῖα τῆς φαινομενολογίας τῆς θρησκευτικότητος τῶν ἐφήβων καὶ τέλος παρουσιάζει τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀγωγῆς αὐτῶν.

Ἡ ἔνεκα τοῦ δοκιματικοῦ χαρακτήρος τοῦ βιβλίου ἀπουσία αὐστηροῦ συστηματικοῦ ἐπιστημονικοῦ χαρακτήρος καὶ μερικὲς ἐπαναλήψεις δὲν ἀφαιροῦν τὴν γοητείαν αὐτοῦ ὡς δοκιμίου, στὸ ὁποῖον γίνονται αἰσθητὰ ἡ πλουσία πατερικὴ σκέψις, ἡ μεγάλη παιδαγωγικὴ ἐμπειρία τοῦ συγγραφέως, ἡ ἰδική του «*παιδαγωγικὴ τῆς ἀγάπης*», τὸ χρησιμοποιοῦμενον ἄφθονον ἐποπτικὸν ὕλικόν, μαρτυρίες τῆς χριστιανικῆς καὶ τῆς θύραθεν λογοτεχνίας καὶ γλαφυρὴ γλωσσικὴ ἔκφρασις. Τὸ βιβλίον εἶναι πολὺτιμον βοήθημα γιὰ γονεῖς καὶ ἐκπαιδευτικούς. Χαρακτηριστικὲς εἶναι οἱ ἐξῆς περικοπὲς τοῦ Προλόγου τοῦ βιβλίου: «*Οἱ περισσότεροι Ἕλληνες γονεῖς καὶ ἄρκετοὶ ἐκπαιδευτικοὶ ἔχουν μεγάλη ἄγνοια τῶν προβλημάτων τῆς ἀγωγῆς τῶν σημερινῶν ἐφήβων καὶ γι' αὐτὸ σὲ πολλὰ σίτια καὶ σχολεῖα δὲν βασιλεύει ἡ εἰρήνη καὶ χαρά... Τὸ βασικὸ εἶναι οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἐκπαιδευτικοὶ νὰ ζοῦν ζωὴ ὑποδειγματικὴ. Τὰ παιδιά ἀναπτύσσονται ὁμαλὰ ὅταν βλέπουν τοὺς γονεῖς τοὺς ἀγαπημένους, χαρούμενους καὶ εὐτυχισμένους... Εἶναι ἀξιοπρόσεκτα τὰ λόγια πού βάζει στὸ στόμα τοῦ στᾶρετς Ζωσιμᾶ ὁ Ντοστογιέφσκι: «Ἐκεῖνος πού μπορεῖ νὰ ἔχει καλὲς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν εἶναι σωσμένος γιὰ ὅλην του τὴν ζωὴ (Ἀδελφοὶ Καραμαζώφ). «... Εἶναι ἀνάγκη γονεῖς καὶ*

ἐκπαιδευτικοί νὰ διδάξουμε στοὺς ἐφήβους τὸ μεγαλεῖο τῆς αὐτοπροσφορᾶς καὶ τὴν εὐλογία τῆς ἀγάπης. Νὰ τοὺς προσφέρουμε καθαρὸς στόχους καὶ ὑποδείγματα γνησίου ἠθους».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Σπουδὴ στὴν κατακόρυφη καὶ ὀριζόντια κοινωνικότητα – Τιμητικὸς Τόμος στὸν Ὁμοτίμο Καθηγητὴ Βασίλειο Τ. Γιούλτση, Ἐκδοτικὸς Οἶκος Ἀδελφῶν Κυριακίδη Α.Ε., Θεσσαλονίκη 2007, σχ. 24x17 ἐκ., σσ. 608.

Εἰς μίαν πρόσφατη βιβλιοκρισίαν στὸ παρὸν περιοδικὸν παρουσιάσαμε μερικὲς πτυχὲς τοῦ λαμπροῦ κοινωνιολογικοῦ ἔργου τοῦ Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Βασιλείου Τ. Γιούλτση. Τώρα ἔχομεν τὴν χαρὰν νὰ παρουσιάσωμεν καὶ τὸν εἰς αὐτὸν ἀφιερωμένον ὡς ἄνω Τιμητικὸν Τόμον ὑπὸ τὸν πολὺ ἐπιτυχή τίτλον «*Σπουδὴ στὴν κατακόρυφη καὶ ὀριζόντια κοινωνικότητα*».

Ὁ τόμος, – ἐκτὸς τῆς ἐγχρώμου φωτογραφίας τοῦ τιμωμένου καὶ τῶν χαιρετισμῶν τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Θεοδώρου Β΄ καὶ τοῦ Παν. Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Ἀνθίμου. (σσ. 5-12) –, περιέχει Πρόλογον τῶν μελῶν τῆς Ἐκδοτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Τόμου, δηλ. τῶν μελῶν τοῦ Τομέως Ἠθικῆς καὶ Κοινωνιολογίας τῆς Θεολ. Σχολῆς Θεσσαλονίκης, οἱ ὅποιοι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τονίζουν: «Ὁ καθηγητὴς Β. Γιούλτσης ὑπερέτησε γιὰ τέσσερις περίπου δεκαετίες στὸ Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιο. Διακρίνεται γιὰ τὴ θεολογικὴ καὶ κοινωνιολογικὴ του εὐρυμάθεια, τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος τοῦ κοινωνικοῦ του στοχασμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀξύνοια στὴν ἀποκρυστάλλωση καὶ σύνθεση τῶν ἐπιστημονικῶν του θέσεων. Συνδυάζει ἄριστα τὴ θεολογικὴ μὲ τὴν κοινωνιολογικὴ γνώση, τὴν πιστότητα στὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ παράδοση μὲ τὴν εἰσαγωγὴ νέων μεθόδων στὴν ἔρευνα διατυπώνοντας παράλληλα κριτικὸ λόγο γιὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸ καὶ τὸν κοινωνικὸ χῶρο» (σ. 17).

Μετὰ τὸν Πρόλογον ἡ ἐπίκουρη Καθηγήτρια Νίκη Ἡ. Παπαγεωργίου τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης παρουσιάζει τὶς σπουδές, τὴν ἐπιστημονικὴν δραστηριότητα καὶ τὸ πλουσιώτατον συγγραφικὸν ἔργον τοῦ τιμωμένου Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Βασιλείου Τρ. Γιούλτση (σσ. 19-40).

Οἱ δημοσιευόμενες στὸν τόμον μελέτες εἶναι οἱ ἑξῆς: Ὁ συμβολαιογράφος καὶ ἡ οἰκογένεια τῆς 3ης χιλιετίας (τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χριστοδούλου), (σσ. 43-50). Τὸ Ἀυτοκέφαλον καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν Οὐκρανία (τοῦ Μητροπολίτου Τυρολόης καὶ Σερεντίου Παντελεήμονος) (σσ. 51-58). Ἐμπειρίες ἐπισκοπικῆς ἐμπειρίας (τοῦ Μητροπολίτου πρ. Λέρου, Καλύμνου καὶ Ἀστυπάλαιας Νεκταρίου)) (σσ. 59-70). *Il Mistero et la Spiritualita della Chiesa nella Traditione Ortodossa* (Τὸ Χριστιανικὸν Μυστήριον καὶ ἡ πνευματικότης τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν Ὁρθόδοξην Παράδοσιν) (σσ. 71-80). Ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς καὶ ἡ ἐκλογή (1938) τοῦ Ἀθηνῶν Χρυσάνθου τοῦ ἀπὸ Τραπεζοῦντος (τοῦ Μητροπολίτου Ἀρκαλοχωρίου, Καστελλίου καὶ Βιάννου Ἀνδρέου) (σσ. 81-94). Ποικίλες περιστασιακῆς εὐχῆς (Μητροπολίτου Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας Ἰωήλ) (σσ. 95-110). Οἱ μετανάστες στὴν ὑπὸ διαμόρφωσιν πολυπολιτισμικὴ κοινωνία. Μία πρόκληση γιὰ τὴν Ἐκκλησία (τοῦ Μητροπολίτου Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως Βαρνάβα) (σσ. 111-116). Κοινωνικῆς ζωῆς δεδομένα τῶν πρώτων Χριστιανῶν (Νικ. Γρ. Ζαχαρόπουλου, Ὁμ. Καθηγητοῦ Α.Π.Θ., πρ. Συμβούλου ΥΠ.Ε.Π.Θ) (σσ. 117-132). Ὁ πλησίον στὴν Ἁγία Γραφή καὶ σὲ ἄλλα Ἱερά Κείμενα τῶν Θρησκευτῶν (τοῦ Ἰωάννη Δ. Καραβιδουπούλου, Ὁμ. Καθ. Θεολ. Σχ. τοῦ Α.Π.Θ.) (σσ. 133-146). Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὸ δημοκρατικὸ Κράτος (τοῦ Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ὁμ. Καθ. τοῦ Παν. Ἀθ., τακτικοῦ μέλους τῆς Εὐρ. Ἀκαδ. τῶν Ἑπ. καὶ Τεχνῶν) (σσ. 147-158). Ἡ μετοχὴ στὴν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ὡς ὄρος πραγματώσεως τῆς ὑποστατικῆς ἀρχῆς στὸν ἄνθρωπο (τοῦ Γεωργίου Ἰωσ. Μαντζαρίδη, Ὁμ. Καθ. τῆς Θεολ. Σχ. τοῦ Α.Π.Θ.) (σσ. 159-168). Βυζαντινὴ λατρευτικὴ παρουσία στὴν Κεντρικὴ Εὐρώπη. Ἡ περίπτωση τῆς Κυριλλομεθοδιανῆς Ἱεραποστολῆς (τοῦ Ἰωάννη Χ. Ταρνανίδη, Ὁμ. Καθ. Θεολ. Σχ. Α.Π.Θ.) (σσ. 169-178). Ἡ ἀναδυόμενη «Θρησκεία τῆς Νέας Ἐποχῆς». Προσέγγισις τοῦ φαινομένου ἀπὸ ἓνα φυσιολόγον (τοῦ Γιώργου Ἀ. Ἀνωγειανάκι, Καθηγ. Ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ.), (σσ. 179-194). Ἀνέκδοτη Ἐπιστολὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀγαθαγγέλου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἰωαννίνων Βενέδικτον. Περὶ προστασίας τῶν Ἑβραίων τῆς πόλεως Ἰωαννίνων (12 Ὀκτωβρίου 1827) (Τοῦ Σωτηρίου Λ. Βαρναλίδου, Καθ. τῆς Θεολ. Σχ. τοῦ Α.Π.Θ.) (σσ. 195-204). Ἡ σχολικὴ θρησκευτικὴ ἀγωγή ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς παιδοκεντρικότητος (τοῦ Χρήστου Κ. Βασιλόπουλου, Καθ. Θεολ. Σχ. τοῦ Α.Π.Θ.) (σσ. 205-218). Ἀδελφότης Ὀφφικιάλων τῆς Ἁγίας τοῦ Χρι-

στοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας «Παναγία ἡ Παμμακάριστος»: Ἱστορικὲς καὶ κοινωνικὲς παράμετροι (τῆς Μαρίας Βεργέτη – Κυριακίδη, Ἐπικουρης Καθ. Παιδαγωγικῆς Σχολῆς Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης) (σσ. 219-234). Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας στὰ Τέσσερα Εὐαγγέλια (τοῦ Ἰωάννη Α. Γαλάνη, Καθ. Θεολ. Σχ. τοῦ Α.Π.Θ.) (σ. 235-252). Ἐτερότητα καὶ ἑτεροτροπία τῶν δύο φύλων (τῆς Νικολίτσας Δ. Γεωργοπούλου, Καθηγήτριας Φιλοσοφίας τῆς Θεολ. Σχ. τοῦ Πανεπ. Ἀθ.) (σσ. 253-262). Πολιτικὴ Κοινωνία: Ἡ ἐπικαιρότητα τῆς πολιτικῆς σκέψης τῆς Hannah Arendt (τοῦ Κωνσταντίνου Ζ. Δεληκωνσταντῆ, Καθ. Θεολ. Σχ. τοῦ Πανεπ. Ἀθ.) (σσ. 263-276). Μία προσέγγιση τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογίας στὶς ἐξελίξεις τῆς σύγχρονης Βιοτεχνολογίας (τοῦ Κωνσταντίνου Β. Ζορμπᾶ, Διευθυντοῦ τοῦ «Παρατηρητηρίου Κοινωνικῶν φαινομένων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος») (σσ. 277-288). Μὲ ἀφορμὴ τὸ ἔργο τοῦ Παναγιώτη Κανελλόπουλου. Προβληματισμοὶ γιὰ τὴ γνώση, τὸν πολιτισμὸ, τὴν πολιτικὴ, τὴν ἠθικὴ καὶ τὴ μεταφυσικὴ» (τοῦ Νικολάου Γ. Ἰντζεσίλογλου, Καθ. Νομικῆς Σχ. Α.Π.Θ.) (σσ. 289-312). Ἐπιστολὴ Ἀριστέα (τοῦ Δημητρίου Β. Καϊμάκη, Καθ. Θεολ. Σχ. Α.Π.Θ.) (σσ. 313-324). Ἄνθρωπος καὶ Κοινωνία στὶς Διδαχὲς τοῦ ἁγίου Κοσμά τοῦ Αἰτωλοῦ (τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Βασιλείου Ἰω. Καλλιακμάνη, Καθ. Θεολ. Σχ. Α.Π.Θ.) (σσ. 325-336). Ὁ διαλογικὸς καὶ διακονικὸς χαρακτήρας τῆς Ἐκκλησίας, Ἀναφορὰ στὸν Ἱερό Φῶτιο (τοῦ Ἀνέστη Γ. Κεσελοπούλου, Καθ. Θεολ. Σχ. Α.Π.Θ.) (σσ. 337-350). Ἡ Ὁρθόδοξη χριστιανικὴ ἀγωγή στὸ σύγχρονο ἑλληνικὸ σχολεῖο (τοῦ Ἰωάννη Β. Κογκούλη, Καθ. – Κοσμήτορος Θεολ. Σχ. Α.Π.Θ.) (σσ. 351-368). Ἡ εὐθύνη τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν οἰκουμενικὴ προσέγγιση στὴν Ἑλλάδα (τοῦ Μιλτιάδη Δ. Κωνσταντίνου, Καθ. Προέδρου Τμήματος Θεολογίας Α.Π.Θ.) (σσ. 369-378). Μαζικὰ μέσα ἐνημέρωσης: «Θρησκεία» τῆς μεταμοντέρνας κοινωνίας (τῆς Χριστιάνας Κωνσταντοπούλου, Καθηγήτριας Κοινωνιολογίας τοῦ Τμ. Ἐφαρμ. Πληροφορικῆς Παν/μίου Μακεδονίας) (σσ. 379-394). Ἡ σημασία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας στοὺς πολυμερεῖς θεολογικοὺς διαλόγους τῆς Ὁρθοδοξίας. (τοῦ Γεωργίου Δ. Μαρτζέλου, Καθηγητοῦ Θεολ. Σχ. Α.Π.Θ.) (σσ. 395-412). Ὁ μετασχηματισμὸς Hough. Ἐνα στοιχεῖο ψηφιακῆς ἐπεξεργασίας εἰκόνας καὶ κειμένου (τοῦ Νικ. Ε. Μυρίδη, Λέκτορος Θεολ. Σχ. Α.Π.Θ.), (σσ. 413-422). «Βεργιλίου Μάρωνος περὶ Χριστοῦ ἔπη» – Ἡ Κωνσταντίνεια ἐκδοχὴ τῆς Τετάρτης Ἐκλογῆς (τοῦ Δημητρίου Ζ. Νικήτα, Καθ. Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.) (σσ. 423-442). Ἐκκοσμίκευση τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀρνητικὲς ὄψεις (τοῦ Ἀποστόλου Β. Νικολαΐδη, Καθ. Θεολ. Σχ. Πανεπ. Ἀθ.) (σσ. 443-450). *Τὸ τριαδολογικὸ αἰρετικὸ σύνδρομο τοῦ Ἀρείου κατὰ τίς σωζόμενες ἐπιστολές του* (τοῦ Νίκου Ἰω. Νικολαΐδη, Ἀναπλ. Καθηγητῆ Θεολ. Σχ. Πανεπ. Ἀθ.) (σσ. 451-462). *Καινοδιαθηκικά παραδείγματα διαλόγου Θρησκειῶν καὶ Πολιτισμοῦ* (τοῦ Χρήστου Κ. Οἰκονόμου, Καθ. καὶ πρώην Κοσμήτορος τῆς Θεολ. Σχ. τοῦ Α.Π.Θ.) (σσ. 463-478). *Ὡς πρόβατον ἐπὶ τηλεοπτικὴν σφαγὴν...* (τῆς Ἄννας Παναγιωταρέα, Ἀναπλ. Καθηγητριάς Τμ. Δημοσιογραφίας τοῦ Α.Π.Θ.) (σσ. 479-506). *Ὁ ρόλος τῆς Θρησκείας στὴν ζωὴ τῶν μεταναστῶν* (τῆς Νίκης Ἡ. Παπαγεωργίου, Ἐπικ. Καθηγητριάς Θεολ. Σχ. Α.Π.Θ.) (σσ. 507-522). *Μποροῦμε καὶ τώρα νὰ κερδίσουμε στὸ θέμα τῶν Σκοπιῶν, ἀλλά...* (τοῦ Στέλιου Μ. Παπαθεμελῆ, Βουλευτοῦ Ἐθνικοῦ Κοινοβουλίου, πρ. Ὑπουργοῦ, Προέδρου τῆς «Δημοκρατικῆς Ἀναγεννήσεως») (σσ. 523-528). *Προοπτικὲς τῶν θεολογικῶν σπουδῶν στὸ ἐλληνικὸ Πανεπιστήμιο* (τοῦ Ἰωάννη Σ. Πέτρου, Καθ. Θεολ. Σχ. Α.Π.Θ.) (σσ. 529-552). *Τὸ ἐρευνᾶν ὡς ἐπιστήμη σωματικὴ, ἤγουν περὶ ἀναγνώσεως, βιασμοῦ καὶ κλοπῆς τῶν Γραφῶν* (τοῦ Λάμπρου Χρ. Σιάσου, Καθ. Θεολ. Σχ. Α.Π.Θ.) (σσ. 553-564). *Ἄγνωστες ἐπιστολές τοῦ Πολυανῆς Παρθενίου καὶ τοῦ Ἰγουμενοῦ τῆς Μονῆς Καραδάχης Νεοφύτου* (1901) (τοῦ Ἰωάννη Α. Σκούρτη, Καθ. Τμ. Γαλλικῆς Φιλολογίας Α.Π.Θ.) (σσ. 565-582). *Ἀπὸ τὴν παθολογικὴ συναισθηματικότητα στὸν ἐκλογικὸ ρεαλισμὸ τῆς εὐθύνης* (τοῦ Χρυσοστόμου Α. Σταμούλη, Καθ. Τμ. Θεολογίας Α.Π.Θ.) (583-598). *Προϋποθέσεις τῆς ἀγιοπνευματικῆς ζωῆς* (τοῦ Δημητρίου Ἰω. Τσελεγγίδη, Καθ. Θεολ. Σχ. Α.Π.Θ.) (σσ. 598-608).

Ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται φανερόν, οἱ ἐπιστημονικὲς ἐργασίες, πού δημοσιεύονται στὸν Τιμητικὸν Τόμον, ὁ ὁποῖος ἀφιερώθηκε στὸν Βασίλειο Τ. Γιούλτση, μαρτυροῦν πρῶτον τὸ ἐξαιρετικὸν ἐπιστημονικὸν δυναμικὸν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἐκ τῆς ὁποίας προέρχονται οἱ πλεῖστες ἐκ τῶν μελετῶν τούτων, ὅσον καὶ τὴν ἐκτίμησιν τὴν ὁποῖαν τρέφουν πρὸς τὸν τιμώμενον ὅλοι οἱ συνεργάτες τοῦ Τόμου, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀνήκουν μόνον εἰς τὴν Σχολὴν αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκπροσωποῦν ἐπὶ πλέον τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἡγεσίαν, τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπως καὶ ἄλλες πανεπιστημιακὲς Σχολές.

Ὁ γράφων, ὅπως σημειώνει στὴν ἀρχὴ τῆς μνημονευθείσης μελέτης του, χαίρει, διότι σὰ χρόνια, πού εὐτύχησε νὰ ὑπηρετῆ στὴν κατὰ τίς τελευταῖες δεκαετίες ἀκτινοβολοῦσαν Θεολογικὴν Σχολὴν Θεσσαλονίκης,

τόσον ὁ τιμώμενος, ὅσον καὶ ἡ ἐκλεκτὴ σύζυγός του ὑπῆρξαν πολὺ ἀγαπητοὶ φοιτητές μου, ποὺ διακρίνονταν γιὰ τὸ λαμπρὸν ἦθος καὶ τὶς ἀριστὲς ἐπιδόσεις τους στὶς θεολογικὲς σπουδές. Οἱ σπουδὲς αὐτὲς χρησίμευσαν ὡς ἐφαλτήριο γιὰ τὶς ἐξαιρετικὲς μεταπτυχιακὲς ἐπιστημονικὲς ἐπιδόσεις τους καὶ τὴν ὅλη λαμπρὴ προσφορὰ τους πρὸς τὴν Ἐπιστήμην, τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν Κοινωνίαν καὶ τὴν εὐλογημένην «κατ' οἶκον» χριστιανικὴν ἐστίαν τους. Ὁ διακριθεὶς ἰδιαιτέρως στὴν Κοινωνιολογίαν Βασίλειος Γιούλτσης παρουσίασε ἐξαιρετα πρωτότυπα κοινωνιολογικὰ συγγράμματα, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσαν στὸν Τόμον βιογραφίαν καὶ ἐργογραφίαν του, τὴν ὁποίαν παρουσίασεν ἡ Ἐπίκ. Καθηγήτρια Νίκη Ἡ. Παπαγεωργίου. Ὁ τιμώμενος, ὡς τονίζει ὁ Μακ. Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κ. Θεόδωρος Β', «κατὰ κυριολεξίαν ἠγάλωσεν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἔρευναν, τὴν σπουδὴν, τὴν τριβὴν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἰ. ἐπιστήμης τῆς θεολογίας». (σ. 9). Ὁ ποιμαίνων τὴν Θεσσαλονικὴν Παν. Μητροπολίτης κ. Ἄνθιμος τονίζει ὅτι πρόκειται «γιὰ ἓνα καταξιωμένο καὶ ἐπιτυχημένο πανεπιστημιακὸ καθηγητὴ Θεολογίας, ποὺ μὲ τὸ κύρος του καὶ τὴ συστηματικὴ ἐπιστημονικὴ δουλειὰ του, μὲ τὴ μεθοδικότητά του στὴ διδασκαλία καὶ τὴν εὐρύτητα τῆς σκέψεώς του, προσέφερε πολὺτιμες ὑπηρεσίαι στὴ Θεολογικὴ Ἐπιστήμη, στὴν Κοινωνιολογία καὶ στοὺς φοιτητές του». (σσ. 11-12).

Χαρακτηριστικῶς καὶ ἐπιγραμματικῶς καλύπτουν πάντα τὰ ἀνωτέρω τὰ ὑπὸ τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου ἐπισημανθέντα εἰς τὸ χαιρετιστήριον διὰ τὸν Τόμον μήνυμά Του, στὸ ὁποῖον, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τονίζεται, ὅτι ὁ Βασίλειος Γιούλτσης «γέννημα καὶ θρέμμα» τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Θεσσαλονικῆς «εἰς ἑκατὸν ἀπέδωκε τὰ τροφεῖα τῶν σπουδῶν αὐτῆ, διδάξας καρποφόρως τὸ μάθημα τῆς Κοινωνιολογίας εἰς ἑκατοντάδας φοιτητῶν. Ἡ δὲ συγγραφικὴ παραγωγή αὐτοῦ καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ κυρίως ὡς πρὸς τὴν ποιότητα καὶ τὴν πρωτοτυπίαν θὰ παραμείνῃ ἑσαεὶ σημεῖον ἀναφορᾶς τῶν ἐπομένων θεολογικῶν γενεῶν. Πρώτιστα ὁμως δεόν νὰ ἐξαρθῆ τὸ ἐξαιρετικὸν θεολογικὸν ἦθος καὶ ἡ Ὁρθόδοξος ἀντίληψις περὶ τῆς Κοινωνιολογίας τοῦ τιμωμένου ἀνδρός, ὅστις δὲν ἐδίδασκε μόνον, ἀλλὰ πρῶτος ἐτήρει ὅσα ἔλεγε καὶ ἔγραφε. Τοιοῦτοτρόπως ἠκολούθησε τὴν πατροπαράδοτον θέσιν τῆς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ ρόλου τῆς Θεολογίας, διαμορφούσης τὸ καθημερινὸν ἦθος σκέψεως καὶ συμπεριφορᾶς τῶν τέκνων αὐτῆς» (σ. 7).

Συγχαίροντες τοὺς Ἀδελφοὺς Κυριακίδη γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴν καλλιτεχνικὴν ἔκδοσιν τοῦ Τόμου, εὐχόμεθα νὰ χαρίσῃ ὁ Θεὸς στὸν Βασίλειον

Γιούλτσον ἔτη πολλὰ καὶ ὑγείαν πρὸς συνέχισιν τῆς λαμπρᾶς καρποφόρου πολυπτύχου ἐργασίας του, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἐξάρει καὶ εἰς ἄλλα δημοσιεύματά μας στὸ παρὸν περιοδικόν. Εὐχαριστίες καὶ συγχαρητήρια ὀφείλονται καὶ στὰ μέλη τῆς ἐκδοτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Τόμου Καθηγητὲς Ἰωάννη Σ. Πέτρου, Ἀνέστη Γ. Κεσελόπουλο, Πρωτοπρ. Βασίλειον Ἰω. Καλλιακμάνην καὶ λοιπούς, πού ἀνήκουν στὸ Ἐπιστημονικὸν διδακτικὸν προσωπικὸν τοῦ τομέως Ἠθικῆς καὶ Κοινωνιολογίας τῆς Θεολ. Σχ. τοῦ Α.Π.Θ.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Τσίγκου Βασιλείου Α., *Ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴ δογματικὴ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου* (ἐκδόσεις Π. Πουρναρά), Θεσσαλονίκη 2006, σελ. 421.

Ἡ ἐν λόγῳ μελέτη τοῦ Ἐπικούρου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς (Τμῆμα Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας) τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Βασιλείου Τσίγκου, ἀποτελεῖ ἐξαιρετικὴ συμβολὴ στὴν παρουσίαση τῆς σχετικῆς μὲ τὸ θέμα τοῦ ἀνακαινισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατ' ἐπέκταση τῆς σωτηρίας αὐτοῦ δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅπως αὐτὴ ἡ δογματικὴ διδασκαλία παρουσιάζεται καὶ προσφέρεται διὰ τῶν συγγραμμάτων, ἐνὸς ὄντως ἀνακαινισμένου καὶ «*διδασκτοῦ*» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος αὐθεντικοῦ θεολόγου, τοῦ Ὁσίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου. Καὶ βεβαίως ὁ συντάκτης τῆς ἀνωτέρω μελέτης ἔχει πάντοτε ὡς κεντρικὸ ἄξονα αὐτῆς τὴν δογματικὴ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου (949-1022), χρησιμοποιοῖ ὅμως καὶ ἀξιοποιοῖ ἀναλόγως στὴ μελέτη του τόσο τὴν Ἁγία Γραφή, τὴν Πατερικὴ διδαχὴ, ὅσο καὶ τὴ διαχρονικὴ μαρτυρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας καὶ παραδόσεως.

Ἡ μεθοδικὴ διάρθρωση τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Τσίγκου ἔχει ὡς ἐξῆς: Πρόλογος (σελ. 7-9), Περιεχόμενα (σελ. 10-12) καὶ Συντομογραφίαι (σελ. 13). Ἀκολουθεῖ ἡ Εἰσαγωγή (σελ. 15-42), στὴν ὁποία δίδει 1) τὴν προβληματικὴ τοῦ θέματος καὶ παρουσιάζει 2) τὴν ὀριοθέτηση καὶ τὴν μέθοδο τῆς μελέτης του. Ἐπονται δὲ τὰ ἐξ ὧν σύγκειται ἡ ὅλη μελέτη τέσσερα Κεφάλαια, ἦτοι: Κεφάλαιο Α', Δημιουργία καὶ ἐν Χριστῷ ἀνακαίνιση τοῦ ἀνθρώπου (σελ. 43-115). Κεφάλαιο Β', Τὸ Τριαδολογικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ ὑπόβαθρο τοῦ ἀνακαινισμοῦ (σελ.

117-190). Κεφάλαιο Γ', Τὰ Μυστήρια ὡς μέσα καὶ τρόποι ἀνακαινισμού τοῦ ἀνθρώπου (σελ. 191-281). Κεφάλαιο Δ', Ἡ καθολικότητα τοῦ ἀνακαινισμού τοῦ ἀνθρώπου (σελ. 191-281). Ἔπονται τὰ Συμπεράσματα (σελ. 341-349), τὸ Summary (σελ. 351-355), ἡ Βιβλιογραφία (Α' Πηγές: 1. Ἔργα τοῦ Ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου· 2. Ἔργα ἄλλων Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων· 3. Λειτουργικὰ βιβλία. Β' Βοηθήματα (σελ. 357-386) καὶ τέλος οἱ Πίνακες (Α' Ἀγιογραφικῶν χωρίων· Β' Κυρίων ὀνομάτων· Γ' Ὁρων καὶ θεμάτων) (σελ. 387-421).

Στὴν ἐκτενῆ Εἰσαγωγή του (σελ. 15-42) ὁ συγγραφέας δίδει τὴν προβληματικὴ τοῦ θέματος τῆς μελέτης του καὶ τὸ ὀριοθετεῖ ἐπιστημονικὰ, ἐπισημαίνοντας τὴν δογματικὴ καὶ ἁγιοπατερικὴ ἀνάλυση καὶ ἐρμηνεία τῆς Ὁρθόδοξης χριστιανικῆς διδασκαλίας γιὰ τὴν ἀνακαινισθ-ἀναγέννηση τοῦ ἀνθρώπου, σπεύδοντας μάλιστα νὰ τονίσει ὅτι ἡ ἀνάλυση αὐτὴ ἄπτεται ὅλων τῶν θεολογικῶν τομέων, Δογματικοῦ, Βιβλικοῦ, Ἱστορικοῦ, Λειτουργικοῦ κ.λπ., χωρὶς βέβαια νὰ καταργεῖ τις ἐπὶ μέρους διακρίσεις των. Ἡ ζώῃ, τὸ δόγμα καὶ τὸ ἦθος στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι σὲ πλήρη καὶ ἀδιάσπαστη ἐνότητα καὶ δὲν νοοῦνται ποτὲ ὡς μεμονωμένες περιοχές. Χρησιμοποιεῖ τὸ σύνολο τῆς συγγραφικῆς παραγωγῆς τοῦ Ἁγίου Συμεῶν, χωρὶς ὅμως νὰ περιορίζεται σὲ αὐτὴν, ἀφοῦ, ἀπὸ τις παραπομπές του, παρελαύνει μεγάλο μέρος τῆς Πατερικῆς Γραμματείας, ἐπιτυγχάνοντας μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τὴν ἀπόλυτη τεκμηρίωση τῶν λεγομένων του καὶ παρουσιάζοντας τὴν ἀδιάσπαστη συνέχεια τῆς ἁγιοπατερικῆς Παραδόσεως σὲ θέματα τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ δυναμικὴ τῆς διδασκαλίας τοῦ «ἀνακαινισμένου ἀνθρώπου» ἀναπτύσσεται ἀπὸ τὸν κ. Τσίγκο γύρω ἀπὸ τοὺς φαινομενικὰ δύο ἄξονες τοῦ προσώπου καὶ τῆς καθολικότητος. Τονίζουμε φαινομενικὰ, γιὰτὶ οὐσιαστικὰ ἡ Ὁρθόδοξη σωτηριολογία κινεῖται περὶ τὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ ἄξονα τῆς ἐκκλησιοκεντρικῆς καθολικότητος τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ὁ συγγραφέας γνωρίζει πολὺ καλὰ ἀλλὰ καὶ ἀναπτύσσει ἄριστα. Ἡ «προσωπικὴ» ἐμπειρία τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς θέας τοῦ θείου καὶ ἀκτίστου φωτός, φανερῶνει τὴ μοναδικότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ ἀποκαλύπτει τὸ μοναδικὸ ἀρχέτυπο τοῦ προσώπου τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ συγχρόνως ἡ «καθολικὴ» καὶ πλήρης μετοχὴ τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης διὰ τῶν Ἱερῶν Μυστηρίων, σὸ κοινωνικὸ γίγνεσθαι τῆς Μίας, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀποκαλύπτει καὶ φανερῶνει τὸν τρόπο ὑπαρξης τοῦ ὅλου

θεανθρωπίνου είναι. Με τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ προσωπικὴ ἐμπειρία τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀντιτίθεται στὴν καθολικότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ἀλλὰ συνδέεται ἀδιάσπαστα μὲ αὐτήν.

Στὸ *Κεφάλαιο Α΄* (σελ. 43-115), ὁ κ. Τσίγκος παρουσιάζει τὴν Ὁρθόδοξη ἀγιοπατερικὴ θεολογία γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ τὴν διὰ τῆς παρακοῆς πτώση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν λυτρωτικὴ καὶ ἐσχατολογικὴ δυναμικὴ τῆς σάρκωσης καὶ τῆς ἀνάστασης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πάντοτε βεβαίως μέσα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ἁγίου Συμεών. Ὁλόκληρο τὸ σχέδιο, μὲ ἄλλα λόγια, τῆς θείας Οἰκονομίας εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἐν Χριστῷ ἀνακαινίση τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ὄντολογικὴ μεταμόρφωσή του καὶ κατὰ συνέπεια στὴ σωτηρία του. Ὁ κ. Τσίγκος παρουσιάζει τὴ σκέψη τοῦ Ἁγίου Συμεών γιὰ τὴν θεολογία, τὴν κοσμολογία, τὴν ἀνθρωπολογία, τὴν Χριστολογία καὶ κατ' ἐπέκταση τὴν σωτηριολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ καταδεικνύει τὴν κοινὴ τακτικὴ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὴν ἀλληλοπεριχώρηση καὶ τὴν ἐνότητα τῶν παραπάνω θεολογικῶν περιοχῶν. Γιὰ τὸν Ἅγιο Συμεών, βέβαια, ὁ συγγραφέας ἐπισημαίνει ὅτι ἡ μόνη διαφοροποίηση καὶ συγχρόνως καινοτομία τοῦ ἱεροῦ Πατρὸς ἔγκειται στὶς ἰδιαίτερες ἐκφραστικὲς του πρωτοτυπίες, οἱ ὁποῖες καθιστοῦν τὸ ἔργο του μοναδικὸ καὶ ἀνεπανάληπτο στὴν Πατερικὴ Γραμματεία.

Στὸ *Κεφάλαιο Β΄* (σελ. 117-190), ὁ συγγραφέας κάνει λόγο γιὰ τὸ τριαδολογικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ ὑπόβαθρο τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ συγγραφέας ἀποδεικνύει, μὲ ἀπόλυτη τεκμηρίωση, στηριζόμενος στὰ ἔργα τοῦ Ἁγίου Συμεών, ἀλλὰ καὶ ὀλόκληρης τῆς Ὁρθοδόξου Πατερικῆς Παραδόσεως, ὅτι ὁ ὄντολογικὸς ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι μόνο χριστοκεντρικὸς, ὅπως σημειώνουν ξένοι ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες θεολόγοι καὶ ἐρευνητές, ἀλλὰ οὔτε μόνο πνευματοκεντρικὸς. Οἱ προαναφερθεῖσες ἐρμηνευτικὲς μονομέρειες θεωροῦνται «ἐπικίνδυνοι ὑπερτονισμοί» ἀπὸ τὸν συγγραφέα, κατὰ τὸν ὅποιο, ἡ θέση τῆς Πατερικῆς θεολογίας εἶναι ὅτι τὰ πάντα ἐννοοῦνται καὶ ἐνεργοῦνται *Τριαδοκεντρικά*. Αὐτὸ δηλώνει ὅτι ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀποτέλεσμα κοινῆς ἐνεργείας τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ τριαδοκεντρικότητα τῆς Πατερικῆς Γραμματείας, τὴν ὁποία ἐπισημαίνει καὶ προβάλλει ὁ κ. Τσίγκος, θεμελιώνει ταυτοχρόνως καὶ τὸ ἐκκλησιολογικὸ ὑπόβαθρο τῆς ὄντολογικῆς ἀνακαινίσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Ἐκκλησία, ὡς σῶμα Χριστοῦ, πορεύεται διὰ μέσου τῶν αἰῶνων μὲ τὴν διαρκῆ παρουσία καὶ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Στὸ *Κεφάλαιο Γ'* (σελ. 191-281), ὁ συγγραφέας ἀναλύει καὶ διασαφηνίζει πληρέστερα τὸ ἐκκλησιαστικὸ ὑπόβαθρο τῆς ἀνακαινίσης τοῦ ἀνθρώπου. Ἀναλύει δηλαδὴ τίς θέσεις καὶ τίς ἀπόψεις τοῦ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου γιὰ τὰ ἱερὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ἱερὰ Μυστήρια εἶναι τὰ μέσα καὶ ὁ τρόπος ἀνακαινισμού τοῦ ἀνθρώπου, ἅρα ἀποτελοῦν καὶ τὸν κατ' ἐξοχὴν τρόπο τῆς σωτηρίας του. Ὁ συγγραφέας ἀναλύει τὰ ἱερὰ Μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Χρίσματος, τῆς Μετανοίας καὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ὅπως αὐτὰ διδάσκονται στὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, ἀλλὰ συγχρόνως κάνει καὶ τίς ἀπαραίτητες διευκρινίσεις, μὲ γνώμονα πάντα τὸ ἁγιοπνευματικὸ βίωμα τῶν ἁγίων Πατέρων, στὰ σημεῖα πού γίνονται δύσκολα κατανοητὰ τὰ σχετικὰ κείμενα τοῦ Ἁγίου Συμεὼν. Καὶ ἀκόμη ὁ συγγραφέας ἐπισημαίνει τὴν ἁγιοπνευματικὴ ἀξία τῶν ἱερῶν Μυστηρίων ὑπογραμμίζοντας καὶ προβάλλοντας τὴν ἀναγκαιότητά τους γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσχατολογικὴ δυναμική τους. Ὁ κ. Τσίγκος καὶ πάλι θεωρεῖ τίς θέσεις τοῦ Ἁγίου Συμεὼν πρὸς τῶν ἱερῶν Μυστηρίων σὲ κοινὴ συνάφεια μὲ τὴν ὑπόλοιπὴ Πατερικὴ Γραμματεία, ἐπιβεβαιώνοντας ἔτσι καὶ πάλι τὸ ἀδιάσπαστο τῆς Πατερικῆς παραδόσεως.

Τέλος, στὸ *Κεφάλαιο Δ'* (σελ. 283-340), ὁ κ. Τσίγκος κάνει λόγο γιὰ τὸν ἀνακαινισμό τοῦ ὅλου ἀνθρώπου ἢ μὲ ἄλλα λόγια γιὰ τὴν «καθολικότητα τοῦ ἀνακαινισμού τοῦ ὅλου ἀνθρώπου». Ἡ ἀνθρωπολογία τῆς Ἐκκλησίας, στὴν ὁποία ἐντάσσεται καὶ ἡ διδασκαλία περὶ αὐτῆς, εἶναι ἅμεσα συνδεδεμένη μὲ τὴ χριστολογία καὶ κατ' ἐπέκταση μὲ τὴ σωτηριολογία, γι' αὐτὸ καὶ ὁ συγγραφέας προβάλλει σὲ συμφωνία μὲ τὴν Ὁρθόδοξὴ Παράδοση, αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἀνθρωπολογία, μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ Ἁγίου Συμεὼν καὶ παρουσιάζει μὲ γλαφυρότητα τὴν ὀλισθητικὴ θεολογία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ ἁγίου Πατρός, ὁ ὁποῖος διατυπώνει μὲ ἐμπειρικὴ βεβαιότητα τὸν ἀνακαινισμό τοῦ ὅλου ἀνθρώπου καὶ ἀνακοινώνει θριαμβευτικὰ τὴν ψυχοσωματικὴ σωτηρία τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Τὴν ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ τῆς θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου ὁμως διὰ τῶν θείων ἀκτίστων ἐνεργειῶν τὴν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἀνακαινισμὸς συμπάσης τῆς κτίσεως. Ὁ συγγραφέας ἐντάσσει ἁρμονικὰ στὴν ἀνακαινίση τοῦ ἀνθρώπου τὸν συνανακαινισμό καὶ συνόλης τῆς κτίσεως πού περιβάλλει τὸν ἄνθρωπο. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς ὑπεύθυνος γιὰ τὴν πώση τῆ δικῆ του καὶ κατ' ἐπέκταση τῆς κτίσεως, ἢ ὁποῖα συστενάζει καὶ ὑποφέρει μαζί του, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀνακαινιζόμενος, ἀντιστρέφει τοὺς ὄρους τῆς πτωτικῆς καταστάσεώς του, κά-

νοντας *φυσική* πλέον, δηλαδή όρθή χρήση τοῦ γνωμικοῦ του θελήματος, ἤτοι τοῦ ἀνθρωπίνου αὐτεξουσίου. Ἔτσι, ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, γίνεται ἀνακαινισμένος συνεργὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος στὴν ἀνακαίνιση τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος μαζί με τὴν ἀνακαίνιση καὶ τὴ σωτηρία τῆς ὑπάρξεώς του. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ κ. Τσίγκος ἐπισημαίνει καὶ τὴν οἰκολογικὴ προοπτικὴ τῆς Ὁρθόδοξης χριστιανικῆς διδασκαλίας, ἡ ὁποία ἔχει τὴν λύση στὸ οἰκολογικὸ πρόβλημα ἀφοῦ τὸ θεωρεῖ πρωτίστως ἀνθρωπολογικὸ καὶ πνευματικὸ καὶ ἄρα κατ' ἐξοχὴν ὄντολογικὸ.

Μὲ τὰ *Συμπεράσματα* του (σελ. 341-349), ὁ κ. Τσίγκος παρουσιάζει, διὰ τοῦ στόματος καὶ τῆς γραφίδος τοῦ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, τὴ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ καταθέτει δι' αὐτοῦ τὶς ὀλοκληρωμένες ἀπαντήσεις της γιὰ τὸ «μυστήριον» τοῦ ἀνθρώπου συνδεδεμένου με τὸν Θεὸ καὶ τὸν κόσμον. Καθὼς ὁ ἄνθρωπος ἐγεννιέται στὴ θεανθρώπινη ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἀνακαινίζεται καὶ σώζεται. Ἀπὸ ἀτομικὴ ὑπαρξὴ δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ἀναδεικνύεται καὶ ὀλοκληρώνεται ὡς πρόσωπο, γίνεται «καινὸς ἄνθρωπος», «συγγενῆς Θεοῦ», καὶ «κατὰ χάριν Θεός», ἐνῶ ταυτοχρόνως προσλαμβάνει καὶ μία κοσμολογικὴ, συμπαντικὴ διάσταση. Ἔτσι, ὁ προσωπικὸς ἀνακαινισμὸς κάθε πιστοῦ ἀποκτᾶ χαρακτηριστὴ καθολικὸ. Ὁ κάθε «ἕνας» δηλαδὴ ἀνακαινισμένος πιστὸς ἀποκαλύπτει τὸ «ὄλον». Στὴν μελέτη αὐτῆ τοῦ κ. Τσίγκου ἐκδιπλώθηκε αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ ἐνδιαφέρων καὶ καιρῖος προβληματισμὸς με κεντρικὸ ἄξονα τὴ δογματικὴ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου.

Ἡ μαρτυρία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι αὐτὴ ποὺ διατηρεῖ στὴ σύγχρονη πραγματικότητά ὀλοζώντανο τὸ ὄραμα καὶ τὴν προσδοκία τῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς καθολικότητος τοῦ δημιουργηθέντος ἀπὸ τὸν Θεὸ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τοῦ «πρωτοκτίστου κάλλους» τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ πλασθέντος «κατ' εἰκόνα» καὶ «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ. Στὴ μεγάλη αὐτὴ καὶ συγχρόνως ἀγωνιώδη ὑπαρξιακὴ ἀναζήτηση τοῦ ἀνθρώπου νὰ νοηματοδοτήσει δηλαδὴ καὶ νὰ δώσει περιεχόμενον στὴ ζωὴ του, ἡ Ἐκκλησία προσφέρει μία ἀπολύτως συγκροτημένη καὶ διαχρονικῶς δοκιμασμένη πρόταση ζωῆς. Προσφέρει μία ἄλλη συγκεκριμένη θέαση, στάση καὶ ἐρμηνεία τοῦ «μυστηρίου» τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ κόσμου, τῆς ἀγάπης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Καὶ ὅλα αὐτά, μάλιστα, ὄχι σὲ θεωρητικὸ ἢ ἰδεαλιστικὸ ἐπίπεδο ἀλλὰ σὲ πραγματικὸ, ἀφοῦ προτείνει τὴν πλέον ἐπαληθεύσιμη καὶ ἀσφαλῆ ὁδὸ γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ καὶ πραγματικὴ ἐκπλήρωσή τους. Καὶ αὐτὸ, γιατί ἡ Ἐκκλησία ἔχει τὴ δυνατότητα με τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ νὰ ἀνακαινίζει τὸν ἄνθρωπο, ὥστε αὐτὸς νὰ

φθάσει στο σημείο να μετέχει στις άκτιστες θείες ενέργειες του Δημιουργού του και να θεάται το άκτιστο θείο φῶς και να γίνεται «καινός άνθρωπος» και «κατὰ χάριν θεός» και μάλιστα αυτή ή δυνατότητά του να επεκτείνεται και σε όλόκληρη την κτίση και ακόμη πέρα από αυτήν.

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Τσίγκου «Ὁ ἀνακαινισμὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴ δογματικὴ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου» παρουσιάζει πρωτότυπη σύνθεση και ἀξιοποίηση κατὰ τρόπο ἱκανοποιητικό τοῦ πηγαιῖο ὕλικοῦ του. Πέτυχε ὁ κ. Τσίγκος νὰ παρουσιάσει εὐμέθοδη κατανομή τοῦ ὕλικοῦ του και ἐργάσθηκε μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια και ἀξιόλογο ζήλο. Ἡ διάρθρωση τῆς ὅλης μελέτης τοῦ κ. Τσίγκου ἦτο ἡ μόνη δυνατή για τὸ ποικίλο περιεχόμενο τῶν ἔργων τοῦ ἱεροῦ Πατρός, φωτισμένου διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας, ἀληθινοῦ μύστη τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν και τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ, ἑνὸς ἀνθρώπου ποῦ ἔγινε «δικακτός» τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ τρίτου, ἀπὸ τὴν ἀτελεύτητη σειρὰ τῶν μεγάλων Πατέρων και Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, ποῦ ἔλαβε τὴν προσωνυμία τοῦ «Θεολόγου». Ὁ κ. Τσίγκος μὲ τὴν μελέτη του αὐτὴ ἐπέτυχε νὰ καλύψει τὸ κενὸ ποῦ ὑπῆρχε στὴ σχετική, μὲ τὴν προσφορὰ και τὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου, ἑλληνική και διεθνῆ Βιβλιογραφία και ἡ ἐργασία του ἀποδίδει σὲ αὐτὸν μὲν τὴν δικαίωση τῶν κόπων του, στὴν Ἐκκλησία δὲ και τὴ Θεολογική Ἐπιστήμη χαρίζει εὐχύμους καρπούς.

ΣΠΥΡΙΑΔΩΝ ΔΗΜ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΕΥΚΟΣΜΙΑ. Studi miscellanei per il 75° di Vincenzo Poggi S. J., μὲ τὴ φροντίδα τῶν Vincenzo Ruggeri e Luca Pieralli, ἐκδόσεις Rubbettino, Soveria Mannelli (Catanzaro) 2003, σσ. 664, εἰκόνες, σχέδια.

Ὁ ἀνὰ χεῖρας πολυσέλιδος τόμος εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας τὰ τελευταῖα ἔτη πρὸς τιμὴ τοῦ ἱησοῦίτη καθηγητῆ στοῦ Ἰνστιτοῦτο Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῆς Ρώμης Vincenzo Poggi για τὸ ἑβδομηκοστὸ πέμπτο ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὁ τιμώμενος ποῦ γεννήθηκε στοῦ Sanremo τῆς Βόρειας Ἰταλίας και ἐσπούδασε στοῦ Ἀνατολικὸ Πανεπιστημιακὸ Ἰνστιτοῦτο τῆς Νεάπολης και στὴ Σχολὴ Ἱεραποστολικῆς Ἐπιστήμης στοῦ Ποντιφικὸ Γρηγοριανὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ρώμης, ἐδίδαξε στοῦ Ἰνστιτοῦτο Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τῶν Ἰησοῦίτων τὴ χριστιανική ἱστορία τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς και τίς ἰσλαμο-χριστιανικές σχέσεις. Ἀνέλαβε ἐπίκαιρες και

ύπεύθυνες θέσεις κατά την ακαδημαϊκή σταδιοδρομία του και έγραψε πλήθος αυτότελών μελετών, άρθρων και βιβλιοκρισιών στον έπιστημονικό περιοδικό τύπο της Ιταλίας και άλλων χωρών, που καταλογραφούνται λεπτομερώς στις σελίδες 14-59 του ως άνω τόμου. Τριάντα και ένας είναι οι συγγραφείς, Ιταλοί, αγγλόφωνοι, γερμανόφωνοι, γαλλόφωνοι και έλληνες που έχουν συνεισφέρει με τα έπιστημονικά άρθρα τους για τη σύνθεση του τιμητικού αυτού έργου για τον καθηγητή V. Roggi.

Μεταξύ αυτών θα σημειώσουμε, σχολιάζοντας μερικές μελέτες που αφορούν τη χριστιανική Ανατολή και ιδιαίτερα τη χριστιανική αρχαιολογία και τέχνη. Αρχίζουμε με το άρθρο (αγγλιστί) της Barbara Crostini για τον χριστιανισμό και τον ιουδαϊσμό κατά τον ΙΑ΄ αι. στην Κωνσταντινούπολη (σσ. 169-187). Η συγγραφέας καταλήγει, αφού μελέτησε διάφορες φιλολογικές μαρτυρίες της εποχής εκείνης, γράφοντας επί λέξει ότι «σπουδαίοι και ασκούντες ισχυρή έπιρροή βυζαντινοί χριστιανοί ήταν όξεις να βλέπουν τις κοινές ρίζες μεταξύ της θρησκείας τους και της έβραϊκής, στην Παλαιά Διαθήκη, στις απόκρυφες διηγήσεις και στις λειτουργικές συνήθειες (σ. 187).

Ο Ιταλός Giuseppe de Spirito σε άρθρο του για την έρμηνεία της σκηνης της λεγόμενης Δευτέρας Παρουσίας στην ξύλινη θύρα της παλαιοχριστιανικής βασιλικής S. Sabina στη Ρώμη (σσ. 189-200), του πρώτου μισού του Ε΄ αι. παραδίδει μία όρθη εικονογραφική και συμβολική έξήγηση. Η παράσταση απεικονίζει στο μέν άνω μέρος τον Χριστό όρθιο με έκτεταμένο το δεξιό χέρι και το άριστερό φέροντας έκτυλισσόμενο τον θείο νόμο (*lex divina*), έντός κύκλου και στο κάτω μέρος δέ γυναικεία μορφή, ντυμένη με έπενδυτή και βήλο, περιβαλλόμενη από τους κορυφαίους άποστόλους Πέτρο και Παύλο. Αυτόι με τα αντίστοιχα άνυψωμένα χέρια τους κρατούν ένσταυρη άσπίδα υπεράνω του κεφαλιού της γυναικείας. Επίσης τα τέσσερα σύμβολα των ευαγγελιστών, ο αετός (*aquila*), το λιοντάρι (*leo*), το βόδι (*vitulus*) και ο άνθρωπος (*homo*) στο επάνω τμήμα και οι παραστάσεις του ήλιου, της σελήνης και των άστρων στο κάτω τμήμα συμπληρώνουν την άποκαλυπτική αυτή σκηνή. Πρόκειται για την άπεικόνιση του Χριστού, ως βασιλιά της δόξας (*rex gloriae*) και ήλιου της δικαιοσύνης (*sol iustitiae*) και της Έκκλησίας του ως *Ecclesia ex gentilis* (έκ των έθνών) και *Ecclesia ex circumcissione* (έκ περιτομής) που άποτυπώνονται άριστα στην ως άνω παράσταση.

Σε μία άλλη μελέτη (αγγλιστί) του ίησουίτη George T. Dennis με τίτλο βυζαντινές θέσεις έναντι της κεφαλικής ποινής (σσ. 201-210) μνημονεύονται όρισμένα ιστορικά γεγονότα έπιβολής τέτοιων ποινών από

αυτοκράτορες του Βυζαντίου, παρά τη γενική χριστιανική παραδοχή, ότι ο αυτοκράτωρ, ως επίγειος άρχων, έπρεπε να μιμείται στην άσκηση των καθηκόντων του και να εφαρμόζει άκριβώς τη θεία φιλανθρωπία του ουρανίου βασιλιά.

Η έλληνίδα Κατερίνα Δουραμάνη, διδάσκουσα στο Άνατολικό Ίνστιτούτο της Ρώμης, στο άρθρο της για την ιστορία των Άναστεναριών προς τιμή της έορτής του άγ. Κωνσταντίνου και άγ. Έλένης (σσ. 211-228) στις βορειοελλαδικές κώμες της Άγ. Έλένης, της Μελίκης και της Μαυροπεύκης του νομού Σερρών έρευνά την άρχή του φαινομένου αυτού. Τα Άναστενάρια ως εκδήλωση τελετουργικής ψυχοθεραπείας, κατά τον άνθρωπολόγο L. Danforth και οι μουσικοχορευτικές τελετές με τον έκστατικό τόνο αυτών που βαδίζουν ή χορεύουν σε άναμμένη πυρά έξετάζονται από τη συγγραφέα του άρθρου σε συσχετισμό με τις αρχαιοελληνικές παραδόσεις και τα βυζαντινά έθιμα.

Οί Michael Featherstone και Cyril Mango στην έργασία τους (άγγλιστί) ασχολούνται με τρεις ιστορίες θαυμάτων από την Κωνσταντινούπολη (σσ. 229-242), που περιέχονται στον έλληνικό παρισινό κώδικα 1596 του Α΄ αϊ. και στον δίδυμό του έλληνικό κώδικα της μαρκιανής βιβλιοθήκης στη Βενετία II 70 του ΙΑ΄-ΙΒ΄ αϊ. Και τα τρία αυτά θαύματα, όπως προείπαμε, συνέβησαν στην πρωτεύουσα του Βυζαντίου. Το πρώτο χρονολογείται στο έκτο έτος της αυτοκρατορίας του Μεγάλου Κωνσταντίνου, ενώ το δεύτερο, άχρονολόγητο, άνήκει μάλλον στην ίδια περίοδο. Το τρίτο που συνιστά ομάδα μονοφυσιτών μοναχών, συνδεδεμένη με άριστοκρατική οικόγένεια, μάς οδηγεί στον ΣΤ΄ αϊ.

Ο Friedrich Hild αναφέρεται γερμανιστί σε μονές της Λυκίας (σσ. 313-334). Στη μικρασιατική χερσόνησο της Λυκίας με τις ισχυρές μοναστικές επιδράσεις από την Αίγυπτο και την Παλαιστίνη, ήδη από τον Δ΄ αϊ. αναπτύχθηκε αξιόλογος μοναχισμός. Χάρη σε αρχαιολογικές και επιγραφικές μαρτυρίες έξιστορούνται οί μονές της Άγίας Σιών, της Άκαλισσοῦ, της Devekiyusu, της Oluklu Tepe, του Άγίου Νικολάου Akkule, μεταξύ άλλων μικροτέρων.

Η μελέτη του ιταλού Paolo Siniscalco για δύο πρότυπα χριστιανών της αρχαίας Έκκλησίας, δηλαδή του μάρτυρα στρατιώτη και του αυτοκράτορα (σσ. 453-469), έξετάζει τους πρώτους στρατιώτες μάρτυρες με βάση τις έκκλησιαστικές φιλολογικές μαρτυρίες και επίσης την μετακωνσταντινεία έποχή και το πρότυπο του αυτοκράτορα στην προσωπικότητα του Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ο μάρτυς - στρατιώτης είναι ή

ἠθική συνέπεια τοῦ πάσχοντα Χριστοῦ, ἐνῶ ὁ αὐτοκράτωρ ἡ ἠθική συνέπεια τοῦ ἔνδοξου Λόγου - Χριστοῦ.

Τὸ ζεῦγος τῶν ἐλλήνων Δημητρίου Τσουγκαράκη καὶ Ἑλένης Ἀγγελεγάτη - Τσουγκαράκη γράφει γιὰ τὶς μονὲς τῆς νοτιο-ἀνατολικῆς Κρήτης κατὰ τὴ διάρκεια τῆς κατοχῆς τῶν Βενετῶν (σσ. 541-569). Μνημονεύονται κατ' ἀρχὰς οἱ ἀρχαιότερες μονὲς τοῦ ΙΔ' -ΙΕ' αἰ., ὅπως τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τοῦ Σωτήρα Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας καὶ ἀκολουθοῦν οἱ μονὲς τοῦ ΙΣΤ' αἰ., ὅπως τῆς Παναγίας στὸ Γουρνί, τοῦ Ἁγ. Γεωργίου στὸ Ποτάμι, τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς στὸ Καμινάκι καὶ ἀκόμη οἱ μονὲς τῆς τελευταίας βενετικῆς κυριαρχίας, δηλαδὴ τοῦ ΙΖ' αἰ.

Ἡ συμβολὴ τοῦ καθηγητῆ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ Παναγιώτη Ι. Βοκοτόπουλου ἀφορᾷ τὶς βυζαντινὲς καὶ ἀρμενικὲς παραστάσεις τῆς βάπτισης τοῦ Χριστοῦ, ὅπου συναπεικονίζονται συμβολικὰ δαίμονες, ἐρπετὰ καὶ τὸ κακό (σσ. 617-624). Ὡς παραδείγματα χρησιμοποιοῦνται, μετὰξὺ ἄλλων, μικρογραφία τοῦ βιβλίου τῶν Ψαλμῶν 61, φ. 98v, στὴν ἀθωνικὴ μονὴ Παντοκράτορα, τοιχογραφία τῆς Φορβιώτισσας Ἀσίνου στὴν Κύπρο καὶ μικρογραφία τοῦ εὐαγγελίου 2567 τοῦ ἀρμενικοῦ πατριαρχείου στὰ Ἱεροσόλυμα.

Μία τελευταία μελέτη (γερμανιστί) τοῦ Alexander Zäh γιὰ τὸ ἐπίνειο Μελανίππη (Ἅγιος Στέφανος) στὴν Ἀνατολικὴ Λυκία (σσ. 625-641) ἐκθέτει ὅλα τὰ τοπογραφικὰ καὶ ἱστορικὰ δεδομένα, ὡς καὶ τὰ μνημεῖα ποὺ ἀφοροῦν τὶς βασιλικὲς τῆς Ἀκρόπολης καὶ τοῦ λιμανιοῦ ἢ καὶ ἄλλα μὲ ὅλα τὰ συναφῆ ἱστορικοκαλλιτεχνικὰ καὶ χρονολογικὰ προβλήματα τους.

Ἐπίσης ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω, ὅτι στὸ πρόσφατο παρελθὸν συνάντησα σὲ μερικὰ συνέδρια τῆς Ἰταλίας ἢ καὶ στὴν πλουσιότατη βιβλιοθήκη τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῶν Σπουδῶν στὴ Ρώμη τὸν τιμῶμενο καθηγητῆ, πατέρα Vincenzo Roggi καὶ διαπίστωσα ἀφενὸς τὶς ἐπιστημονικὲς γνώσεις του καὶ τὴ συγγραφικὴ ἐμπειρία τοῦ ἀνδρα αὐτοῦ καὶ ἀφετέρου τὴν ἀνθρωπιστικὴ παιδεία καὶ τὸν μειλίχιο χαρακτήρα ἐνὸς καλλιεργημένου δυτικοῦ ἀκαδημαϊκοῦ διδασκάλου καὶ συγγραφέα.

Τελειώνοντας τὸ λόγο μου ὀφείλω νὰ ἐξάρω τὴν ἀριστη ἐμφάνιση τῆς ὡς ἄνω ἔκδοσης καὶ νὰ συγχαρῶ τοὺς ἐπιμελητὲς καὶ συντονιστὲς αὐτῆς V. Ruggeri (ὁμότεχνός μου καὶ παλιὸς φίλος στὴ Ρώμη) καὶ L. Pieralli, τοὺς συγγραφεῖς καὶ ἀφανεῖς ἀνθρώπινους παράγοντες γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ συλλογικοῦ αὐτοῦ πονήματος.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Π. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ